

ABORDĂRI ALE TEXTULUI LITERAR ÎN ȘCOALĂ

Liuba CIBOTARU, lector

Summary

The reading domain is the most complex in the Romanian language and literature classes in the school. It speaks of a crisis of reading today, it's literary reading, which differs from private, becoming rather an obligation.

We are talking so but a crisis of reading among students. It's about reading the text literally, because other types of information are easily assimilated by students of XXI century.

A spori motivațiile lecturii, a îmbunătăți randamentul calitativ al comprehensiunii, a crește abilitatea abordării plurale a textelor înseamnă a înmulți șansele individului de a se înțelege pe sine și de a-i înțelege pe ceilalți. (Paul Cornea)

Domeniul lecturii este domeniul cel mai complex în cadrul lecțiilor de limba și literatura română în școală. Se vorbește azi de o criză a lecturii, e vorba de lectura literară, care se deosebește de cea privată, devenind, mai degrabă, o obligație pentru elevi.

Pentru a-i face pe elevi să înțeleagă orice fel de text literar, indiferent de secolul în care a fost scris sau curentul literar pe care îl valorifică textul, profesorul trebuie să raporteze acest text la un model de abordare a lecturii. Acest fapt îl va apropia pe elev de esența textului, îl va ajuta să-l înțeleagă, să-l analizeze, să-l însușească în cele din urmă. Prezentăm în continuare patru modele de abordare a textului literar în școală. Aplicând, în funcție de necesitățile didactice, un model sau altul, profesorul de limba și literatura română va observa o ameliorare a relației elev –text literar.

Modelul cultural sau istoric

Acest model, care a devenit dominant în a doua jumătate a secolului al XIX- lea, este prezent în școală și pentru un anumit tip de texte acest model este eficient. Conform acestui model, profesorul de limba și literatura română urmărește îmbogățirea orizontului cultural al elevilor. Textele propuse pentru studiu fac parte din canonul literar, în cadrul lecțiilor textele se discută cu referire la biografia autorului sau la curentele literare și la trăsăturile acestora. Acest model accentuează canonul literaturii naționale și, implicit, formarea mândriei naționale a elevilor. Astfel pot fi predate/învățate textele lui Ion Druță.

În secolul al XX-lea, s-au dezvoltat alte trei modele. Dar **modelul cultural** nu și-a pierdut importanța.

Modelul lingvistic

Unii numesc acest model analitic. Educația elevilor nu este în primul rând enciclopedică, ci estetică și se urmărește formarea conștiinței estetice a cititorilor. Opera literară, conform acestui model, este văzută ca o construcție autonomă care, în practica didactică, are trei modalități de interpretare:

- ca analiză stilistică a textelor literare;
- ca lectură hermeneutică având ca scop o înțelegere profundă a sensurilor textului, în special a nivelului simbolic;
- ca analiză structurală a textului, elevii descoperă structura textului literar, genurile și speciile, tema și personajele textului.

Modelul social

Acest model apare în anii 70, scopul fiind dezvoltarea conștiinței sociale a elevilor. Se consideră că literatura oferă diverse modele de construcție a realității. Din punct de vedere didactic, abordarea se bazează pe discuții și reflecții pe marginea textelor studiate. Învățătorul îl învață pe elev să citească printre rânduri, să descopere ideologia ascunsă a unor texte și să discute deschis despre poziția morală sau politică prezentă în text. Este mai grea evaluarea în cazul acestui model, pentru că se va pune accent pe competența de

comunicare și pe corectitudinea exprimării ideilor, a punctelor de vedere, a argumentelor pe care le prezintă elevii.

Modelul orientării spre cititor

Spre sf. sec. al XX-lea, acest model devine foarte important. El presupune o abordare a lecturii în care profesorul pune accent pe efectul pe care textul îl are asupra elevului-cititor. Scopul principal este dezvoltarea personală a elevilor. Această paradigmă este cunoscută și sub denumirea de *modelul dezvoltării personale* sau *experiența lecturii*. Profesorul încearcă să creeze situații de învățare prin care elevii să devină conștienți de valorile cognitive sau emoționale pe care le activează lectura textului, să provoace răspunsuri /reacțiile personale ale elevilor față de textele citite.

Desigur, fiecare profesor de română se raportează la un model sau altul în funcție de scopul pe care îl urmărește dar mai ales de tipul de text propus la oră. Unele fragmente din literatura națională sunt adevărate opere de artă prin patrimoniul cultural pe care îl reprezintă (opera lui Ion Druță), alte fragmente prezintă interes din punctul de vedere al structurii sau modurilor de expunere (romanele lui C. Petrescu), pentru unii elevi lectura textelor literare este un mijloc de înțelegere a unor fenomene sociale largi (romanele istorice), iar pentru o bună parte din elevi – lectura este pasiune, prin lecturi aceștia își modelează personalitatea. Este evident faptul că aceste modele pot coexista și pot fi aplicate consecutiv sau concomitent de profesorii de română.

Este important să prezentăm, în această ordine de idei, și rolurile pe care și le asumă cititorii – elevi în cadrul diferitor texte. Cea mai interesantă clasificare pare a fi clasificare lui **Appleyard** (1994), bazată pe o teorie centrată pe cititor:

1. Cititorul naiv (preșcolarii, școlarii de vârstă mică sunt mai mult ascultători decât cititori, ei nu deosebesc încă ficțiunea de realitate).
2. Cititorul–erou/eroină (în timpul lecturii elevii se identifică cu personajele din universul ficțional; literatura este concepută ca o alternativă a vieții cotidiene).
3. Cititorul gânditor (adolescenții citesc pentru a înțelege mai bine lumea și pe ei înșiși).
4. Cititorul interpret (elevii care studiază literatura în mod sistematic, ei învață să abordeze analitic un text, pot folosi concepte din teoria literară, pot realiza contextualizări).
5. Cititorul pragmatic (e cititorul care savurează lectura, se identifică cu personajele, evaluează o anumită atitudine despre lume).

Desigur că profesorul de română va depune efort sporit pentru a-i ajuta pe elevi să înțeleagă ceea ce citesc. În anul 2011, **Giasson** a propus o strategie care se bazează pe cinci tipuri de procese. O astfel de abordare are avantajul că mizează pe o implicare activă și conștientă a elevilor în lectură și îi formează pentru a deveni cititori competenți și conștienți. **Giasson** menționează ca această abordare e binevenită în gimnaziu, când elevii își pot structura o manieră de lectură care să le ofere șansa de a înțelege ceea ce citesc și de a se bucura de lectură. Profesorul de română va avea în vedere următoarele etape:

1. Definirea strategiei și precizarea utilității ei. Profesorul le propune elevilor strategii de lectură și comprehensiune în funcție de text și particularitățile acestuia.
2. Explicarea procesului. Profesorul le explică elevilor pe parcurs elementele de structură ale textului, formulează ideile principale împreună cu clasa.
3. Interacțiunea cu elevii și ghidarea lor pentru a stăpâni strategia. Profesorul va oferi indicii, le va oferi feedback.
4. Dezvoltarea autonomiei elevilor în folosirea strategiei. Dacă una din strategii nu este clară și nu dă rezultat, profesorul o va schimba, se va consulta cu elevii pentru aplicarea altei strategii de lectură și comprehensiune a textului.

Abordarea receptării textului în școală nu poate fi realizată fără o lectură profundă, dar pentru ca lectura să fie atrăgătoare, să provoace discuții și analize pertinente, profesorul va încerca să le ofere elevilor mai multe perspective de lectură, în funcție de țesătura textului, de complexitatea și valoarea acestuia. A folosi o singură strategie sau abordare înseamnă a-i demotiva pe elevi să citească. Vom prezenta în cele ce urmează câteva strategii de receptare a textului literar, desprinse din **Didactica** Florentinei Sâmhăian:

1. Abordare psihologică

Profesorul folosește lentilele psihologiei pentru a observa motivațiile autorului sau ale personajului însuși. Cel mai frecvent sunt aplicate teoriile lui Freud (despre cele trei părți ale minții – inconștient, ego și super – ego- sau despre complexul oedipian). Această abordare ar spori interesul pentru lectura romanelor psihologice, **Pădurea spânzuraților**, de exemplu.

La studierea romanelor de iubire s-ar aplica, de exemplu, teoria triunghiulară a iubirii a lui Sternberg(1986), care clasifică iubirea în opt categorii pornind de la trei componente de bază ale relațiilor interpersonale: intimitatea, pasiunea, angajamentul.

Avantajele abordării psihologice sunt gata să -i ajute pe elevi să înțeleagă personajele, dar, în așa fel, se vor cunoaște și pe ei înșiși, căci, inevitabil vor să identifice și la ei trăsăturile menționate. Această abordare poate fi aplicată la studierea romanelor **Ion** sau **Baltagul**.

2. Perspectiva arhetipală

Arhetipul reprezintă un model, o schemă recunoscută și este folosit pentru a descrie structura unui text. Arhetipurile reflectă moduri universale de a vedea lumea. Ele se referă la teme arhetipale precum **călătoria eroică**, **căutarea tatălui** și provoacă un răspuns puternic al cititorului. O abordare de acest fel poate fi folosită pentru romanul **Creanga de aur**, de Mihail Sadoveanu.

3. Abordarea structurală

Inspirată de structuralism, această abordare presupune **o gramatică a literaturii**. Este una dintre abordările frecvent aplicate în școală, în special pentru analiza textelor lirice. Elevii descoperă diferitele niveluri de structură ale textului: fonetic, semantic, sintactic. Această abordare îi ajută pe elevi să analizeze în profunzime textul liric, descoperind toate subtilitățile acestuia, respectiv, descoperind frumusețea cuvântului scris.

Bibliografie

1. Bocoș, M., *Didactica disciplinelor școlare*, Paralela 45, Pitești, 2007.
2. Ilie, Emanuela, *Didactica limbii și literaturii române*, Polirom, 2014.
3. Ilie, Denisa, *Ghid practic de literatură, clasele V-VIII*, Editura CARAMIS, Pitești, 2014.
4. Minder, Michel, *Didactica funcțională: obiective, strategii, evaluare*. Chișinău, Cartier, 2003.
5. Panfil, Alina, *Limba și literatura română în gimnaziu. Structuri didactice deschise*, Editura Paralela 45, Pitești, 2004.
6. Sâmhăian, Florentina, *O didactică a limbii și literaturii române. Provocări actuale pentru profesori și elevi*, Editura Art, 2014.